

Kirjoita yhdyssanat "väärin"

Muista tarjota Mankelille yhdyssanat "väärin" eli yhdysosat erikseen kirjoitettuna ja muuta ne normaaliasuun vasta, kun ne ovat käyneet hyväksyttävästi mankelin läpi: **Jänö juoksi maantien poikki** >

Jänö juoksi maan tien poikki

Se on mun osakesalkku > Se on mun osake salkku

. Ellet pilkkoi yhdyssanaa, kone hyväksyisi esim. seuraavan virheellisen säkeen:

Sortui suohon piilokoju

. Syötä siis koneeseen:

Sortui suohon piilo koju

, jolloin se tulkitsee säkeen virheelliseksi, kuten pitääkin.

Jos yhdyssanoja ei hajoteta, mankeli hyväksyisi myös seuraavat virheelliset säkeet: **Kohtas katse kettutyön - tekopyhän terroristin - takkutukan Tampereelta - heikkoälyisen Hesasta**

. Runomittasääntöjä sovellettaessa yhdysosat ovat ikään kuin yksittäisiä sanoja. Huomattakoon muuten, että kansanrunoissa yhdyssana on melko harvinainen.

Joissakin erikoistapauksissa, joissa yhdyssana-luonne on jo hämärtynyt, hajottamiseen ei liene syytä. Tarkoitan esim. kolmitavuisia yhdyssanoja säkeissä **Tämä on meidän päämäärämme, Se on meidän maailmamme**

Pilkottuna nimittäin edelliset säkeet tulisivat mankelista ulos virheellisinä. Itse taas pilkkoisin esim. seuraavissa säkeissä olevat yhdyssanat, jolloin mankeli tuomitsisi säkeet virheellisiksi:

Tuo on uusi pääjohtaja, Se on oikein suursaavutus

. Onneksi tällaisia rajatapauksia ei tule esiin kovinkaan usein.

Pieni diftongiongelma

Trokeemankelin käyttöohjeet

Kirjoittanut Anja Karkiainen

Kone on opetettu tulkitsemaan jälkitavuuissa (ensitavua kauempana) olevien ongelmallisten **u-** ja **y-l**

oppuisten sekä

ie

-vokaaliparien tavuja mahdollisimman "oikeaoppisesti", vaikka tämä tulkinta ei aina olekaan yhteneväinen proosakielen diftongiutumisperiaatteen kanssa. Pieni testi Mankelilla:

OK	413	<i>rak-kaut/ta-si / en ru/ko</i> (Tavutus epävarma)
OK	53	<i>im-pe/yt-tä/si e/päi-len</i>
OK	413	<i>im-peyt/tä-si / en e/päi-lē</i> (Tavutus epävarma)

Vaikka mankeli huomauttaakin "tavutus epävarma", säkeet ovat täysin korrekteja. **u-** ja **y-**loppuinen vokaalipari voi siis näissä tapauksissa olla diftongi tai se voi katketa keskeltä eri tavuihin.

Uskon, että jälkitavujen

u

- ja

y

-loppuiset diftongit enempää kuin

ie

-diftongitkaan eivät tuota ongelmia; osataanhan ne hahmottaa Kalevalaakin tulkittaessa. Vrt. esim

läpimärkinä hiestä

-

hiessä päin me teimme töitä

.

Jos haluat i-loppuisten vokaaliparien hajautuvan jälkitavuuissa eri tavuille, pistä Kalevalan mallin mukaan vokaalien väliin heittomerkki, jolloin kone tulkitsee merkin konsonantiksi ja jakaa tämän ns. supistumadiftongin kahtia: ***kukke'ille kunnahille, hope'inen siima siukui, ulapoilta auke'ilta, runsa'immille runoille, kiillottivat keihä'itä***

.

Jotta ei mankeli "suuttuisi", heittomerkki on syytä merkitä k:n katotapauksissa myös säkeen ensimmäisessä runojalassa, jos vokaalipari näyttää erehdyttävästi diftongilta: ***hi'en / pyyhki / otsal/tansa, la'it / laadim/me va/kaiset***

. Kuitenkin:

hiestä / märkä / takku/tukka, lait me / laadim/me va/kaiset

.

Diftongien horjuvuus ei ole mankelin syytä

Mainittakoon, että satunnaiset epäselvyydet diftongiasioissa eivät ole ainoastaan Mankelin ongelmia eivätkä ainakaan sen aiheuttamia, vaan professoritasollakin on kiistelty siitä, ovatko ensitavun jälkeiset **u-** ja **y-**loppuiset vokaaliparit (myös **-ie-**) diftongeja vai vokaaliyhtymiä. Selviä sääntöjä tavujaosta ei oppikirjoissakaan ole.

Suomen kielen lautakunta antoi asiasta v.1981 melko väljän lausunnon virsikirjan uudistuskomitean sitä tivattua: "Koska kyseeseen tulevissa sanatyypeissä tavataan sekä diftongi- että vokaaliyhtymä-ääntämystä, ei pidetty tarpeellisena antaa liioin ohjetta, joka sitoisi virsirunoutta sen enempää kuin muutakaan runoutta." Prof. **Pentti Leino** toteaa kirjassaan **Kieli , runo ja mitta** , että "tavurajan häivyttäminen voidaan lukea runoilijanvapauksiin nimittämiini ilmiöihin, mutta varsinaista kieleen kohdistuvaa väkivaltaa se ei ole. Tavunraja on kaikkein heikoin juuri samaan sanaan kuuluvien vokaalien välissä..."

Joka tarkemmin haluaa perehtyä suomen kielen tavujakoon, hän voi tutustua **Taru Kolehmais**en artikkeliin **Tavun rajat** , Kielikello 1/2003.

Mankeli ei ymmärrä murteita

"Makee Tronkeli" on tarkoitettu ruotimaan yleiskielisiä runoja. Murresäkeitä syötettäessä kone saattaa pahasti sekoilla - juuri diftongeissa. Esim. eteläpohjalaiset "leviät" diftongit (**tua hiano tyämiäs** =

tuo hieno työmies) eivät ole ainakaan tässä vaiheessa koneelle mieluisia. Ohjelma ei myöskään tunnista (eikä tunnusta) redusoituneita savolaisdiftongeja, esim.

taevas

(taivas),

oeva

(oiva),

päehin

(päihin) enempää kuin seuraaviakaan:

piä

,

peä

(pää),

ualto

(aalto). Myöskään viron kieltä ei ole syytä panna mankelin läpi, koska viron tavulaajuus- ja

diftongisysteemi poikkeaa eräissä kohdin suomen vastaavasta.

□ Mankeli varoittaa liiasta alkusoinnusta

Ehdotuksestani Perälä pisti ohjelman kiinnittämään huomion liioittelevaan, päällekaatuvaan alkusointuun. Kone varoittaa alkusoinnusta silloin, kun säkeessä vähintään n kolme sanaa alkaa samalla, vähintään kolmen kirjaimen kirjainjonolla, esim. **Saara saapui Saarenmaalta, sielu sieti siemaukset, Keijo keikkui keinun päällä**

. Kone ei siis vielä huomautta seuraavanlaisesta alkusoinnusta:

Simo sieti siemaukset, Saara saapui sairaalasta, Kerttu keinui keinun päällä

.

Mankeli kiinnittää huomion vain sanojen ensitavujen alkusointuun, joten esim. seuraavasta säkeestä ei tule huomautusta, koska viimeinen sil- ei kokonaisuudessaan kuulu ensitavuun: **Silt a silkillä silattu**

. Käytännössä tosin aika harvoin esiintyy nä in liioittelevaa alkusointua. Kalevalan säkeistä mankeli moitti vain muutamaa:

Tuopin tuojat Tuonelahan, Miekka mietti miehen mielen

(Kalevalan voimakkain alkusointu?),

Miekka mietti miehen kielen, Hyinen vyöhyt vyölle vyötty, Tuop' on tuossa tuomitsevi

. Alkusoinnun muuhun, "normaaliin" käyttöön kone ei puutu.

Kesuura pitää olla

Jos säkeestä puuttuu kesuura eli jos tasasäkeen keskellä on nelitavuinen yhdistämätön sana, ohjelma pitää sitä virheellisenä. Näin ollen säkeen **Pidä itsestäsi huolta** pitäisi olla: **Pidä huolta itsestäsi**

. Tietääkseni Kalevalassakaan ei kesuuran vaatimuksesta tingitä. Eepoksesta löytyy kyllä muutama säe, jossa nelitavuinen yhdyssana on tasasäkeen keskellä:

tuohet tuomivaaran päältä – kaiken ilmankaaren karva – lehmät lääväpellon päässä

. Näitä säkeitä (tyyppi 2222) ei voida pitää kesuura-säännön vastaisina.

Viskurilaki

Viskurilakiin ohjelma ei puutu kovalla kädellä: se varoittaa vain tyylistä 62, jota Kalevalassa ei esiinny: **Ristimättömille maille - Tanhuellaksesi tanner** (Kalevalassa: **Maille ristimättömille -**

Trokeemankelin käyttöohjeet

Kirjoittanut Anja Karkiainen

Tanner tanhuellaksesi

).

Tavulaajuussäätöjä noudatettava

Ohjelma pitää tietenkin virheellisinä säkeitä, joissa on rikottu tavulaajuussäätöjä. Myös yli kymmentavuiset ja alle kahdeksantavuiset sä keet se tuomitsee.

MITVA-lukema

Kone ilmoittaa myös lukeman, joka kuvaa mitallista vaihtelua kahtakymmentä säettä kohden (ks. Metriset mutantit). Metrinen köyhyys onkin aloittelevan runoniekän yleisimpiä puutteita, vaikka hän olisi säännöt sisäistänytkin. Mitallisen vaihtelun eli variaation lukema, josta voisi käyttää vaikkapa lyhennettä **MITVA**, ilmestyy näkyviin, jos runot ovat pitkäköjä, käsittäen vähintään 40 säettä.

Pistin mankeliin kokeeksi Joensuun runokisojen voittajan, RUNOMESTARI **Riitta Hämäläisen** r unon

Veisu viestintäväestä

. Tuosta runsaat 40 säettä käsittävästä runosta kone löysi kahtakymmentä säettä kohden noin 14 eri säetyyppiä. Riitan MITVA on siis melko edustava; onhan Kalevalassakin Perälän mukaan lukema noin 11. Tarkkaile koneen avulla runojesi metristä elastisuutta, mitallista vaihtelua eli MITVAA. Monotoniseksi runoa voinee sanoa, jos MITVA on huomattavasti alle kymmenen. Älä kuitenkaan huolestu, jos MITVA-indeksisi ei ole kovin korkea. Runomittasi saattaa olla silti kelvollista. Sitä paitsi suuri MITVA-lukema voi olla jopa haitaksi. Testailen lähiaikoina muidenkin runoniekkojemme mitallista variaatiota eli MITVA-indeksiä.

Kopioi ja liitä

Mankeli on helppokäyttöinen. Säästyt uudelleenkirjoittamisen vaivalta, kun työnnät kopioi- ja liitä-komennoilla omia runotiedostojasi mankelin sisään.